

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексієвець М. М. Діяльність «Просвіти» у національно-культурному відродженні Східної Галичини (1868–1914) / М. М. Алексієвець, І. С. Зуляк. — Тернопіль, 1999. — 184 с.
2. Барвінський О. Спомини з мого життя / упор. А. Шацька, О. Федорук / О. Барвінський — К.: Смолоскип, 2004. — 528 с.
3. Горбач О. До проблеми культурологічної підготовки вчителя мистецьких дисциплін / О. П. Горбач, І. П. Гринчук // Педагогічна майстерність: проблеми, реалії та перспективи: матеріали міжвузівських педагогічних читань. — Київ – Тербовля: ДАККіМ, 2009. — Вип. 2. — С. 48–53.
4. Гринчук І. Тернопільська «Просвіта» і родина Барвінських / І. Гринчук / «Просвіта» в національно-культурному житті українського народу (до 140-річчя з часу заснування): матеріали Міжнародної наукової конференції / за заг. ред. проф. І. С. Зуляка. — Тернопіль: вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. — С. 185–190.
5. Зуляк І. С. Діяльність «Просвіти» у Західній Україні в міжвоєнний період (1919–1939) / І. С. Зуляк. — Тернопіль: «Воля», 2005. — 946 с.
6. Зязюн І. А. Учитель у вимірах епох і цивілізацій / І. А. Зязюн // Мистецтво та освіта. — 2008. — № 3. — С. 9–15.
7. Тернопільський державний історичний архів. — Ф. 294, оп. № 1, спр. 154, ар. 9–10.
8. Тернопільський державний історичний архів. — Ф. 10, оп. № 2, спр. 209, ар. 1–9.
9. Черняхівський Г. Кременеччина від давнини до сучасності / Г. Черняхівський. — Кременець: Папірус, 1999. — 320 с.
10. Черепанин М. В. Музична культура Галичини (друга половина XIX – перша половина XX ст.): монографія / М. В. Черепанин. — К.: Вежа, 1997. — 328 с.

УДК 370.711+372.52

Юлія ХОЛОСТЕНКО

ТВОРЧИСТЬ УЧИТЕЛЯ ЯК ФАКТОР СТИМУЛЮВАННЯ ІНТЕРЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ДИЗАЙНЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядаються деякі підходи до формування нової генерації вчителів початкових класів — професійно компетентних у застосуванні інновацій, спрямованих на стимулювання дизайнерської діяльності молодших школярів.

В статье рассматриваются некоторые подходы к формированию новой генерации учителей начальных классов — профессионально компетентных в применении инноваций, направленных на стимулирование дизайнерской деятельности младших школьников.

In the article some going is examined near forming of new generation of teachers of initial classes — professionally competent in application innovations, directed on stimulation of designer activity of junior schoolboys.

Глобальні зміни, що відбуваються у світовій спільноті, висувають нові, підвищені вимоги до всієї системи сучасної освіти. Особливо це стосується виховних аспектів, які є зоною найбільших педагогічних втрат у будь-якій країні світу. А це актуалізує проблему підготовки вчителя-вихователя.

З огляду на стратегії сучасної вітчизняної школи особливої гостроти набуває становлення педагога, здатного не тільки втілювати наявні педагогічні технології, але й виходити за межі нормативної діяльності, тобто спроможного до інновацій. При цьому методологічними орієнтирами слугують тенденції, що відбуваються в сучасній світовій освітній галузі.

Аналіз педагогічної літератури у галузі порівняльної педагогіки (Б. Вульфсон, А. Джуринський, З. Малькова та інші) засвідчує доцільність виокремлення таких основних рис сучасної освіти, а саме:

– пріоритетність освітньої галузі, яка виражається у підвищеній увазі до неї держави й у збільшенні масштабів фінансування;

– неперервність освіти, що дозволяє сучасній високоосвіченій людині набувати нові знання й опановувати нові професії протягом усього життя;

– підвищення якості освітньої галузі, яка передбачає обов'язковий для всіх базовий зміст загальної освіти і досягнення його з урахуванням індивідуальної траєкторії розвитку особистості учня, високий професійний рівень учителів та педагогічної науки;

– демократизація освіти, що означає її доступність для всіх членів суспільства незалежно від статі, соціального стану, національної, расової, релігійної належності учня;

– гуманізація освітньої галузі, яка «олюднює» ставлення до особи, до природи, до плодів людської праці;

– фундаменталізація освіти, що передбачає акцент на ті знання і вміння, які складають основу світорозуміння, загальної культури молодого покоління і необхідні для сприйняття наукової картини світу;

– впровадження у навчальний процес школи таких методів навчання, таких технологій, які спрямовані на розвиток пізнавальної і творчої активності учнів [3, с. 5].

Саме зазначені тенденції є відзеркаленням тих змін, які відбуваються у вітчизняній системі освіти, де ключового значення надано педагогічним інноваціям. Зазначені процеси спрямовуються відповідними державно-нормативними документами, зокрема Законом України «Про загальну середню освіту», Концепцією загальної середньої освіти, Державними освітніми стандартами. Так, у Концепції загальної середньої освіти України пріоритетного значення надано ідеям особистісно орієнтованого підходу: багатоваріантність методик, уміння організувати педагогічний процес одночасно на різних рівнях складності, дитиноцентризм.

Цілком очевидним є той факт, що затвердження зазначеного підходу на законодавчому рівні відкрило широкі можливості для застосування у шкільній практиці різноманітних педагогічних інновацій.

Зауважимо, що інноваційна діяльність у галузі освіти досліджується педагогічною інноватикою — окремою галуззю педагогіки. Проблематика педагогічної інноватики перебуває у центрі дослідницької уваги таких сучасних вітчизняних педагогів як І. Бех, Л. Буркова, Л. Даниленко, І. Зязюн, О. Киричук, О. Козлова, В. Кремень, В. Мадзігон, К. Макагон, С. Подмазін, В. Пінчук, О. Савченко, А. Сологуб, Н. Федорова, А. Фурман, М. Ярмаченко та ін.

Видається можливим виокремити певні напрями досліджень, які розробляються вітчизняними та зарубіжними науковцями: історико-педагогічний аналіз етапів зародження, втілення у практику і поширення інноваційних педагогічних ідей (В. Загв'язинський, Л. Подимова, О. Попова, В. Сластьонін та ін.); експертиза, оцінювання та відбір освітніх нововведень, моніторинг інноваційних освітніх процесів (О. Абдулліна, Л. Буркова, Л. Даниленко, В. Кальней, О. Касьянова, О. Орлов та ін.); вивчення й узагальнення світового педагогічного досвіду інноваційного спрямування (О. Іонова, М. Кларін, Т. Кошманова та ін.); розробка методологічних основ становлення інноваційних закладів освіти й удосконалення системи управління ними (О. Киричук, В. Паламарчук, В. Риндак, Н. Федорова та ін.); дослідження соціокультурних проблем інноваційної діяльності, що акцентують увагу на суб'єктах інноваційних перетворень (К. Роджерс, М. Подимов, М. Поташник, А. Пригожин, Ф. Юсупов) та орієнтуються на гуманістичний характер взаємовідносин усіх учасників навчально-виховного процесу: співробітництво, взаєморозуміння, діалог (І. Бех, Є. Бондаревська, І. Дичківська, Н. Осухова, І. Підласий, С. Подмазін та ін.); обґрунтування структури, змісту та результатів інноваційної діяльності в освіті (К. Ангеловські, Л. Буркова, Л. Даниленко, Н. Клокар, О. Козлова, Ю. Максимов, А. Найн та ін.); теоретико-методологічні основи підготовки вчителів до інноваційної діяльності (В. Докучаєва, Н. Клокар, О. Козлова, К. Макагон, Ю. Максимов, Л. Подимова, Т. Поніманська, Р. Скульський); визначення структури, закономірностей функціонування та розвитку інноваційних процесів у педагогічних системах (В. Курило, О. Лоренсов, В. Паламарчук, І. Підласий, В. Пінчук, М. Поташник, О. Саранов, О. Хомеріки, Н. Юсуфбекова та ін.).

Аналіз наукового фонду з проблеми педагогічних інновацій та сталої освітянської практики переконливо доводить, що головним суб'єктом інноваційної діяльності виступає вчитель. Він як професіонал не лише орієнтується в освітніх інноваціях та застосовує їх у своїй роботі, володіє різними технологіями викладання свого предмета, але й здатний, як творча особистість, до самореалізації в діяльності та самостійного інноваційного пошуку. Разом з тим, за даними теоретико-експериментальних досліджень, зокрема О. Козлової, Н. Клокар, Л. Подимової та ін., більшість учителів відчуває певні труднощі у впровадженні педагогічних інновацій.

Мета статті: конкретизувати деякі підходи до формування нової генерації вчителів школи першого ступеня, спроможних до інновацій з огляду на актуалізацію проблеми стимулювання дизайнерської діяльності учнів.

Перш за все підкреслимо, що саме вища школа є основним етапом професійного становлення сучасного фахівця. Натомість аналіз сталої практики університетського становлення майбутнього вчителя доводить, що потребують суттєвої переорієнтації навчальні дисципліни всіх циклів професійної підготовки (гуманітарного та соціально-економічного, природничо-наукового, професійної і практичної підготовки) задля прицільного впливу на процес формування випускника вищої школи як суб'єкта інноваційної діяльності. При цьому варто враховувати результати проведених у цьому плані досліджень. Так, існує точка зору, за якою педагогів, які включилися в активну інноваційну діяльність, умовно можна поділити на такі групи:

– вчителі, які привносять у традиційну систему нові прогресивні форми і методи навчання на основі принципів інтегративного підходу;

– педагоги, що включилися у процес активного освоєння альтернативних, нетрадиційних — як закордонних, так і вітчизняних — систем навчання;

– вчителі, які створюють свої (авторські) програми або розробляють власні методики навчання [5, с. 193–250].

Другий аспект, який вартий посиленої уваги викладачів вищої школи, — через систему навчально-виховної роботи зі студентами забезпечити усвідомлення ними того факту, що можливість вибору призводить не тільки до відчуття свободи, але і накладає відповідальність за прийняте рішення. Отже, вільний вибір майбутнього педагога у професійно-орієнтованих ситуаціях передбачає цілком очевидну як психологічну, так і моральну підготовку.

Готовність педагога до інноваційної діяльності визначається за такими показниками:

– інформованість про новітні педагогічні технології;

– знання новаторських методик роботи;

– усвідомлення потреби впровадження педагогічних інновацій у власну педагогічну практику;

– зорієнтованість на створення власних творчих завдань, методик, налаштованість на експериментальну діяльність;

– готовність до подолання труднощів, пов'язаних зі змістом та організацією інноваційної діяльності;

– володіння практичними навичками освоєння відомих педагогічних інновацій та розроблення нових.

До того ж зазначені показники виявляються в різноманітних поєднаннях і взаємозв'язках. Зокрема, потреба у нововведеннях активізує інтерес до нових знань у конкретній галузі, а успішність власної педагогічної інноваційної діяльності допомагає долати труднощі, знаходити нові способи діяльності, відстоювати новаторські підходи у суперечці з тими, хто їх не сприймає [1, с. 123].

Зазначимо, що одна із характерних ознак культури XXI століття — всепронизлива проектність. І це конче потрібно враховувати при створенні нових навчальних програм, підручників і посібників для загальноосвітньої школи. Так, пошук методів, що сприяють підготовці фахівців, які володіють інтегруючим, міждисциплінарним мисленням, призводить

до трактування дизайну як фундаментальної загальноосвітньої дисципліни. У цьому контексті особливість дизайнерського підходу полягає у глобальному (а не локальному) перетворенні соціокультурного буття людини.

Аналіз наукових джерел дає підстави вважати, що сучасну дійсність вирізняє пошук принципово нових орієнтирів у формуванні особистості, саме тому інноваційний характер дизайнерської діяльності привертає посилену дослідницьку увагу. Дизайнерська і педагогічна діяльність схожі між собою. Перша спрямована на перетворення наочного світу і образу людини у вирішенні конкретних практичних (утилітарних) завдань (В. Глазирев). Тобто діяльність педагога-дизайнера має на меті створення ідеальної людини в перетвореному довіллі. У зв'язку з цим педагог-дизайнер повинен поєднувати в собі три іпостасі: художника, проектувальника і педагога.

Розробка і створення проектів — один із визнаних сучасних професійних методів роботи фахівця. Тому проектне мислення особистості небезпідставно можна вважати однією із типологічних ознак сучасної культури. Проектне мислення, яке відрізняється цілісністю, системністю, образністю та інноваційністю — необхідний компонент будь-якого виду творчості (художньої, наукової, конструкторської, винахідницької). Але найінтенсивніше в сукупності своїх специфічних ознак цей вид мислення особистості виявляється у сфері дизайну.

Дизайн як один із видів художньої творчості відображає спільність естетичної і регіональної культур, в основі яких лежать століттями сформовані уявлення про дійсність, що оточує людину. Вивчення й узагальнення шкільної практики засвідчує, що дизайн, на відміну від інших видів художньої творчості дитини, органічно поєднує естетичне і трудове виховання, оскільки процес створення речі (від задуму до виготовлення в матеріалі) найбільш ефективно розвиває творчі здібності, формує естетичний смак, виховує здорові потреби людини. До того ж дитяча дизайнерська творчість сприяє появі речей, які придумані й виготовлені самими дітьми, особливо цінуються ними, стають улюбленими. Принципово важливе й те, що у цьому процесі учні пізнають радість творення і набуття досвіду, отримують задоволення від використання власних виробів. Розкриваючи основи вивчення дизайну в загальноосвітній школі, необхідно зазначити, що, формуючись та удосконалюючись упродовж розвитку культури людського суспільства і самої людини, методика дизайну, яка склалася, перейшла на новий етап розвитку — стала дисципліною, що вивчається в системі середньої спеціальної і вищої освіти.

Зауважимо, що сприятливою обставиною для плідних наукових пошуків сучасних дослідників проблем дизайнерської освіти студентів і школярів є праці професійних дизайнерів (В. Зінченко, В. Сидоренко, Ю. Солов'їв та ін.). Відомо, що практики США, Японії, Великобританії звертаються до дизайну як до генеральної лінії виховання молоді, а дизайнерську діяльність особистості вважають однією із пріоритетних напрямів освітньої політики. З іншого боку, ця важлива проблема у вітчизняній освіті ще далека від системного вирішення як у теоретичному, так і у практичному планах.

Аналіз чинних навчальних планів ВНЗ, у яких здійснюється підготовка фахівців зі спеціальності «Початкова освіта», дає підстави для такого узагальнення: не дивлячись на те, що такі дисципліни як «Художнє конструювання», «Декоративно-прикладне мистецтво» і «Основи дизайну» ними передбачено, рівень їх викладання є недосконалим. До того ж значення дизайну у формуванні всесторонньо розвинутої особи педагога початкових класів здебільшого ще й недооцінюється.

На нашу думку, суть дизайнерської освіти як художнього і педагогічного явища на сучасному етапі полягає в органічній єдності відповідного обсягу спеціальних знань та розвитку творчих якостей особистості. При цьому варто брати до уваги, що масова дизайнерська освіта в початковій школі передбачає не підготовку «юних дизайнерів», а формування у школярів ціннісного ставлення до світу речей. Відповідно до цього зміст і структура педагогічної діяльності вчителя початкових класів щодо викладання основ дизайну будуються на основі інтеграції різних галузей знань, метою якої є формування у

дитини молодшого шкільного віку системних уявлень про гармонію через цілісну картину всесвіту.

Зазначимо, що навіть творчі методисти і вчителі-практики, вводячи у школу вивчення основ дизайну, дещо відчують розгубленість у зв'язку із невизначеністю ключового поняття — «дизайн». Так, у методичних розробках І. Глінської зазначається, що мистецтво конструювання корисних і красивих речей отримало назву «дизайн»; В. Кузін пише, що дизайн — це художнє конструювання предметів, проектування естетичної подоби промислових виробів. Н. Конишева у посібнику «Методика трудового навчання» зазначає, що дизайн — це вид діяльності, спрямований на створення комфортного й естетично виразного наочного середовища, яке якнайповніше задовольняє запити і потреби людини. Н. Сокольнікова в «Методиці образотворчого мистецтва» розглядає дизайн як проектування об'єктів, у яких форма відповідає їх призначенню.

Вважаємо, що варте уваги тлумачення поняття «дизайн», яке пропонує Л. Маліновська, — це придумування і створення людиною красивих, зручних речей і всього оточення (наприклад, зручної і красивої кімнати, зручного і красивого класу), а дизайнер — це людина, яка придумує і малює красиве та зручне житло, одяг, навіть цілі міста.

Узагальнюючи викладене вище, підкреслимо такі принципово важливі моменти: по-перше, дизайн є комплексною діяльністю; по-друге, саме дизайн завжди пов'язаний із проектною діяльністю особистості.

Наше дослідження довело, що найбільш оптимальною для розвитку здібностей у молодших школярів є дизайнерська діяльність. Саме вона інтегрує науково-технічні й гуманітарні знання, сприяє освоєнню особистістю закономірностей проектної культури, естетики, функціональності, доцільності та гармонійності наочного і комунікативного середовищ. Ось чому принципово важливо, щоб вже на етапі університетської підготовки майбутній учитель початкових класів набув компетентності у феноменології дизайнерської діяльності саме учня школи першого ступеня, зокрема розуміння, що ця діяльність охоплює постановку завдань, вивчення аналогів, функціональний аналіз, пошук форми різних об'єктів і втілення їх у певний дизайн-проект; спирається на систему графічних зображень, знання про які формуються в образотворчій і графічній діяльності (малюнок, технічний малюнок, ескіз, нарис, креслення та ін.). До того ж, враховуючи, що дизайнерська діяльність особистості здатна реалізувати ідеї гуманізації як процесу і результату розвитку та самоствердження особи (за О. Новиковим), вона також природним чином сприяє індивідуалізації, самовираженню, самореалізації тих, хто навчається.

Педагогічний сенс дизайнерської діяльності — в допомозі особистості стати успішною, щасливою, розумною через ушляхетнюючу дію краси і доцільності. Не менш суттєвим є те, щоб майбутній класовод сприймав на рівні переконань той факт, що результатами його впливу на особистість дитини в зазначеному аспекті слугують:

- збагачення внутрішнього світу сучасним розумінням ролі проектної практики і дизайнерської діяльності;
- набуття досвіду творчого самовираження і розуміння внутрішнього світу;
- розвиток інтелектуальних навичок аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення;
- вдосконалення комунікативних навичок, емпатії і рефлексії школярів;
- формування професійного тезаурусу дизайнера, розуміння і практичного вживання «мови» дизайну, дизайн-аналізу;
- становлення гуманістичного світогляду особистості;
- розширення кордонів творчого потенціалу;
- віра в себе і свої можливості;
- бажання отримувати знання і духовно зростати [4, с. 111].

Цілком закономірним є такий аспект окресленої проблеми: у чому полягає своєрідність інноваційного погляду сучасного вчителя початкової школи на технологію стимулювання дизайнерської діяльності учнів? Узагальнення набутого нами емпіричного матеріалу дає підстави виокремити принаймні такі особливості: по-перше, розуміння того,

що елементарне дизайнерське мислення на початковому етапі розвитку охоплює всі основні межі, властиві мисленню професіонала; по-друге, предметом стимулювання варто розцінювати естетичну доцільність творчого доробку дитини; по-третє, з-поміж усіх механізмів стимулювання пріоритетним є рефлексія, яка базується на фундаментальних знаннях категорій композиції, кольорознавства, основ формоутворення, моделювання, макетування і комплексного проектування.

Отже, розвиваючи художньо-мистецьку активність дітей молодшого шкільного віку у процесі їхньої дизайнерської діяльності, майбутній учитель має набути відповідної професійної компетентності у таких аспектах:

– дизайнерський — система знань про дизайн як галузь людської діяльності та її результати;

– психологічний — особливості дизайнерського мислення;

– методико-педагогічний — форми, методи і прийоми навчання вмінь і навичок дизайнерської діяльності та формування на цій основі дизайнерського мислення.

Із поглибленим вивченням окреслених вище аспектів ми й пов'язуємо перспективи свого подальшого наукового пошуку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. — 1997. — С. 124–129.
2. Борипевський М. Й. Духовність як ознака довершеності особи / М. Й. Борипевський // Педагогічна газета. — 2006. — № 1, січень. — С. 3.
3. Гершунський Б. С. Філософія образования для XXI в. / Б. С. Гершунський. — М.: изд-во «Совершенство», 1998. — 608 с.
4. Гриценко Л. О. Роль дизайну у формуванні художніх здібностей студентів у процесі оволодіння основами писанкарства / Л. О. Гриценко // Реклама і дизайн XXI століття: Освіта, культура, економіка. — К., 2001. — Вип. 2. — С. 109–114.
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник / І. М. Дичківська. — К.: Академвидав, 2004. — 352 с.
6. Федорович А. В. Педагогічна підготовка майбутнього вчителя трудового навчання на сучасному етапі / А. В. Федорович // Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. — Херсон: вид-во ХДУ, 2006. — Вип. 41. — С. 351–356.
7. Шапран О. Інноваційна політика в галузі реформування початкової школи / О. Шапран // Школа першого ступеня: теорія і практика: збірник наукових праць Переяслав-Хмельницького державного педагогічного інституту ім. Г. С. Сковороди — Переяслав-Хмельницький, 2001. — Вип. 1. — С. 35–45.

УДК 377.6:37.036

Інна МАТКІВСЬКА

ХРИСТІЯНСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ІННОВАЦІЙНІСТЬ ЯК ПОВЕРНЕННЯ ДО ІСТИНИ

Ретроспективний погляд на історію людства як на месіанський процес зумовлює педагогічну доцільність християнсько-антропологічного підходу до педагогічної діяльності. Інноваційний зміст її сотеріологічного характеру передбачає становлення майбутнього фахівця як благочестивої особи. Розкрито зміст запропонованої концепції антропологічної парадигми.

Ретроспективний взгляд на историю человечества как на мессианский процесс обуславливает педагогическую целесообразность христианско-антропологического подхода к педагогической деятельности. Инновационный смысл ее сотериологического характера предполагает становление будущего специалиста как благочестивой личности. Раскрыто содержание, предложенной концепции антропологической парадигмы.

The retrospective look at the history of mankind as a messianic process causes the pedagogical usefulness of the Christian-anthropological approach to teaching. Innovation sense of soteriological nature involves the formation of future specialist as devout person. The contents, proposed the concept of an anthropological paradigm.